

STANY SPLĄTANE: NATUROKULTUROWE PRAKTYKI OPISU ŚWIATA

Konferencja doktorancko-studencka

Organizowana przez Centrum Humanistyki Środowiskowej przy Wydziale Neofilologii
Uniwersytetu Warszawskiego w ramach działania I.3.12 „Nieantropocentryczna podmiotowość
kulturowa” programu IDUB

Komitet naukowy

Rafał Demkowicz-Dobrzański (Wydział Fizyki UW)
Julia Fiedorczuk-Glinecka (Wydział Neofilologii UW)
Joanna Godlewicz-Adamiec (Wydział Neofilologii UW)
Monika Kostro (Wydział Neofilologii UW)
Julia Pawłowska (Wydział Biologii UW)
Piotr Schollenberger (Wydział Filozofii UW)
Krzysztof Turzyński (Wydział Fizyki UW)
Justyna Włodarczyk (Wydział Neofilologii UW)

Opieka naukowa: Paweł Piszczatowski (Wydział Neofilologii UW)

Komitet organizacyjny

Przewodnicząca: Patrycja Pichnicka-Trivedi

Członkinie:

Michalina Czerwońska

Anna Potoczny

Maja Rup

Julia Sowacka

Oprawa graficzna: Lena Pierga

Opracowała: Julia Sowacka

24 maja 2024 (piątek)

LOKALNOŚCI

Zuzanna Legan

Uniwersytet Warszawski

Narracje rzek

Chciałabym zaprezentować swoje dociekania i badania, których rezultatem była między innymi praca magisterska „Ekokrytyczne narracje rzek. Rzeka jako tekst i towarzysząca jej opowieść”. Piszę w niej o rzece jako tekście i tekście – jako rzece, śledząc autorki, które przewodniczyły mojej własnej intelektualnej wędrówce. Odkrywam i czytam rzekę jako podmiot nomadyczny, materialne źródło znaczeń, integralną część zarówno bio– jak i semiosfery o ogromnym potencjale dalszych odczytań. W sposób interdyscyplinarny i meandrujący opowiadam o wartościach i metaforach niesionych przez nurt, które odbijają się w zapisie zestrojonej z nim myśli. Skupiam się szczególnie na pojęciach stałości i zmienności oraz graniczności i obcości, rozmywając wewnętrzną binarność każdej z tych kategorii za pomocą niezdyscyplinowanych i ekokrytycznych narracji rzecznych. Pokazuję także, jaki wpływ słuchana i czytana, ale także wyobrażona rzeka ma na postrzeganie przestrzeni i czasu. Dając głos pisarkom, naukowcom i badaczkom, związanym z rzekami i im towarzyszącym, zastanawiam się nad tym, czego możemy, jako istoty ludzkie, nauczyć się od innych ciał wodnych, głównie tych wędrujących, w czasach wielopoziomowego, światowego kryzysu.

Marta Dubiel

Uniwersytet Warszawski

Ekspedycje mirowskie: odkrywanie lokalnych naturokultur

Referat ewaluacyjny z przebiegu projektu dyplomowego „Ekspedycje Mirowskie: odkrywanie lokalnych naturokultur” realizowanego na kierunku sztuki społeczne, IKP UW

Celem mojego projektu dyplomowego jest powołanie lokalnej grupy badawczej złożonej z osób o różnych doświadczeniach, wiedzy i kompetencjach, która będzie wspólnie odkrywać bogactwo międzygatunkowych splątania Mirowskiego naturokulturowego ekosystemu. W trakcie prowadzonych przeze mnie cotygodniowych spotkań będziemy przekłuwali posthumanistyczne teorie w praktykę. Czerpiąc z koncepcji badaczek takich jak Donna Haraway, Anna Tsing czy Monika Rogowska-Stangret, podejmiemy próbę spojrzenia na miasto z perspektywy innych bytów.

Celem wspólnej pracy mirowskiej grupy badawczej będzie doświadczenie, poznanie bioróżnorodności Mirowa, odkrycie splotów roślinno ludzkich i rozwinięcie umiejętności opisywania naszych relacji, umiejętność dostrzegania z jakimi gatunkami wchodzimy w relacje, dlaczego i jak rośliny są potrzebne, jak pomagają mierzyć się ze zmianami klimatycznymi odczuwanymi w kontekście miejskim, jak jesteśmy w mieście współzależni od siebie, dzielenie się wiedzą, nawiązywanie relacji. Finałem działania będzie próba wypracowania i przedstawienia we wspólnie wybranej formie lokalnych transgatunkowych powiązań. Zastanowienie się jak za pomocą metod z obszaru sztuki można lepiej zrozumieć inne gatunki. Czy obserwowanie miejskich gatunków może być sposobem na radzenie sobie z wyzwaniem codzienności? Strategie przetrwania roślin, zwierząt czy porostów mogą być dla nas lekcją na nadchodzące miejskie susze?

Dołącz do grupy badawczej, w której wspólnie będziemy zagłębiać się w bioróżnorodność Mirowa korzystając z map, archiwów, sensorycznych spacerów, własnych doświadczeń i zastanowimy czego możemy nauczyć się od innych form życia. Z pomocą metod z pogranicza sztuki i nauki

stworzymy wspólny projekt naukowo-artystyczny. Celem naszych spotkań będzie wspólne odkrywanie Mirowa oraz umacnianie więzi z naszym otoczeniem! Zgłoś się i stań się częścią naszego zespołu! Nie wymagamy profesjonalnej wiedzy, jedynym wymogiem jest chęć zgłębiania naszej lokalności z innej perspektywy.

W ramach konferencji chciałabym podzielić się przebiegiem mojego projektu dyplomowego, przedstawić wypracowane przez nas wspólnie metody badawcze z pogranicza nauk humanistycznych, przyrodniczych i sztuki.

Julia Ciołek

Aarhus University

Naturokulturowy rozpad: cmentarze żydowskie w Polsce jako dziedzictwo ekologiczne

W swoim referacie chciałabym przedstawić możliwości, które daje odczytywanie cmentarzy żydowskich w Polsce w perspektywie środowiskowej. Często te miejsca pochówku są określane jako „zaniedbane” i „zniszczone”, co wiąże się z ich wieloletnią destrukcją oraz zaniechaniem działań, które mogłyby poprawić ich stan zachowania. Czerpiąc z myśli humanistyki ekologicznej, zarysowałabym afirmatywne scenariusze przyszłości cmentarzy żydowskich w obliczu ich nieuchronnej straty. Referat oparłabym na konkluzjach mojej pracy licencjackiej, które rozwinęłabym w stronę rozważań nad ekologicznym podejściem do dziedzictwa, zakładającym anty-antropocentryzm, posthumanizm, holistyczną kombinację humanistyki i nauk przyrodniczych oraz myślenie relacyjne podkreślające zależność ludzi „w” środowisku i „od” środowiska. W referacie postaram się wykazać, że w specyfikę żydowskich miejsc pochówku jest wpisane doświadczanie zmian i straty, które sprzyjają bioróżnorodnym przestrzeniom o nekrowitalnym potencjale. Przekonuję, że świadome uczestnictwo w procesie rozpadu wzmacnia odporność na zmiany w lokalnym krajobrazie związane z kryzysem klimatycznym. Chciałabym przedstawić krytyczne studia nad dziedzictwem jako subdyscyplinę wspierającą połączenie praktyk ustanawiających dziedzictwo z bieżącymi problemami społecznymi, gospodarczymi, politycznymi i ekologicznymi. Dziedzictwo cmentarzy żydowskich może być więc postrzegane w kategoriach ekologicznej łączności pomiędzy jego kulturową biografią i biologiczną dynamiką. Rozumienie dziedzictwa w charakterze interaktywnego dialogu opartego na współpracy różnych podmiotów współdziałających w teraźniejszości i z teraźniejszością przyczynia się do dekonstrukcji arbitralnego podziału na „naturę” i „kulturę”.

WOBEC ANTROPOCENU

Tomasz Figura

Uniwersytet Warszawski

Dyscyplinarność i metafizyka. Logika pola w debacie Tarde’a i Durkheima

W 1903 r. w Paryżu Gabriel Tarde oraz Émile Durkheim debatowali na temat metafizycznych podstaw socjologii. Spór ich opisuje się niekiedy jako opozycję indywidualizmu oraz holizmu. Holistyczny Durkheim wyszedł z tej debaty zwycięsko, jego szkoła stała się we Francji dominująca. Do Tarde’a natomiast trzeba było później „wracać”. Najpierw wracał do niego Gilles Deleuze, później – Bruno Latour. Twórca teorii aktora-sieci wcielił się nawet w Tarde’a podczas inscenizacji debaty w 2008 r. Dlaczego debata ta była tak istotna dla myślicieli stanowiących źródła współczesnych reewaluacji opozycji natury i kultury? By odpowiedzieć na to pytanie, przedstawić chcę interpretację dotyczącą wpływu formy organizacji uniwersytetu na kategorie, którymi posługują się naukowcy w swojej

pracy. W interpretacji tej korzystam z idei Pierre'a Bourdieu, zgodnie z którą zasadą organizującą pola społeczne jest dążenie do autonomii. Zgodnie z tym założeniem pojęcia, które przekraczają podziały ontologiczne i instytucjonalne, stanowiąc będą pola walki dyscyplin, ponieważ zagrażają one ich wzajemnej niezależności. Dyscypliny słabsze mogą w tej sytuacji ufundować swoją autonomię poprzez odrzucenie pojęć granicznych. To właśnie na wczesnym etapie rozwoju socjologii spotkało powtórzenie, imitację i nawyk – kluczowe dla Tarde'a pojęcia, które przekraczały opozycję naturalności i sztuczności.

Anna Pazio

Uniwersytet Warszawski

*O zbawieniu Stworzenia i odnowie oblicza Ziemi.
Wprowadzenie do ekoteologii Brunona Latoura*

Kontekst katastrofy klimatycznej stanowi w ujęciu Brunona Latoura katalizator dla przekroczenia ustabilizowanej w ramach nowoczesnej konstytucji dychotomicznej opozycji między Naturą a Kulturą. Obecny moment generuje tym samym przestrzeń dla alternatywnej conceptualizacji nie tylko nauki, ale także religii, ich ról oraz wzajemnych relacji. Modernistyczne formy nauki i religii stały się bowiem według Latoura swoimi lustrzanymi odbiciami – patrząc na świat jako już ostatecznie spleciony, pozbawiły nie-ludzkiego aktorów sprawczości, przypisując wszelkie działanie albo bóstwu, albo Naturze. Jednak religia może, według Latoura, stanowić siłę, której zasoby i język będą w stanie wspomóc realizację wezwań do ekologicznej transformacji. Będzie to możliwe pod warunkiem odejścia przez nią od modernistycznej koncepcji Natury i powrotu do troski o zbawienie i odnowę całego Stworzenia – już nie tylko niematerialnych dusz, ale jak najbardziej materialnych ludzi i nie-ludzi w niepewnym świecie nieustannie rekonfigurujących się powiązań. Odrzucenie koncepcji „Natury” na rzecz „Stworzenia” otwiera drzwi do Odkupienia i każe ludzkości wziąć odpowiedzialność za to, co wytworzyła – nauki, technologie i rynki. W ramach wystąpienia prelegentka przybliży Latourowską wizję religii i ekoteologii, eksplorując potencjał refleksji Latoura dla przekroczenia dualizmu między tym co świeckie a tym, co religijne.

Olivier Nowakowski

Absolwent Wydziału Polonistyki UJ

Ahumanistyczna teoria i praktyka na rzecz końca antropocenu

Referat będzie próbą przybliżenia słuchaczom pojęcia ahumanizmu zaczerpniętego z filozofii Patricii MacCormack, który może stać się istotnym i krytycznym punktem odniesienia dla wielu koncepcji posthumanizmu jak transhumanizmu. Ahumanizm stara się odpowiedzieć na najbardziej palące problemy związane z kryzysem antropo i kapitałocenu w sposób, który w radykalny sposób przeciwstawia się nie tylko myśleniu o wyjątkowości człowieka jako gatunku, ale zakłada jego powolne, choć metodyczne wyginięcie. Ahumanistyczna propozycja MacCormack związana jest z działaniem na rzecz śmierci człowieka – zarówno jako pewnego konstruktów myślowego jak i po prostu gatunku. Nie chodzi tutaj jednak o zachętę do ludobójstwa czy zagłady ludzkości (w myśl tej filozofii każde życie w swojej pełnej potencjalności jest warte przeżycia), ale o wszelkie praktyki, które służą ograniczeniu dalszego destrukcyjnego wpływu antropos na planetę. Aktywizm śmierci zakłada więc szereg różnorodnych praktyk tj. powszechny dostęp do aborcji, antynatalizm, działania performatywno-okultystyczne czy w końcu blokadę przepływów kapitału i dewrost gospodarczy. Ta ekofilozoficzna wizja końca człowieka ma służyć wszystkim tym, którzy zostają w tyle (nie-ludzkie zwierzęta i inni nie-ludscy aktorzy/aktanci na Ziemi), a których możliwości życiowe zwiększą się w czasach takiej czy innej nieobecności ludzi i ich działań. Ahumanizm staje się więc korektą dla wielu koncepcji posthumanizmu, które dowartościowują ludzko-nie-ludzkie splątanie (Haraway, Latour) i mówi wyraźnie, że czas pomyśleć o tym jak ucinanie splotów może stać się prawdziwie emancypacyjnym (choć już niekoniecznie dla nas) projektem eko-filozoficznym.

ZWIERZĘTA I ZWIERZĘCOŚCI

Melania Krakowiak

Uniwersytet Warszawski

Instynktowna zabawa: estetyczny wymiar polityki zwierząt

Zamierzam zastanowić się nad rozumieniem instynktu (instinct) przedstawionym przez Briana Massumiego w książce *What Animals Teach Us about Politics*. W oparciu o neospinozjanizm Deleuza, ale i filozofię Bergsona, podważa on klasyczną definicję instynktu jako wrodzonego wzorca zachowania (niezwiązanego z uczeniem się, które ma być charakterystyczne dla inteligencji). Massumi wyprowadza nas poza utarty szlak klasycznego rozumienia instynktu jako statycznego wzorca, zastępując go koncepcją instynktu twórczego, który łączy z zabawą (play). Tym samym sytuuje instynkt w dziedzinie estetyki, inspirowując się przy tym filozofią Raymonda Ruyera. Refleksję tę zamierzam przeprowadzić w oparciu o historyczny zarys rozumienia pojęcia instynktu. Krytykę klasycznej definicji możemy zauważyć u myślicieli takich jak Kathleen Gibson i Gregory Bateson. Myśl na przestrzeni wieków nie rozwija się jednak prostolinijnie i już u neoplatoników napotkać możemy wartość ponownego odczytania krytykę tego, co dziś nazwalibyśmy instynktem, przeprowadzoną w obronie uczestnictwa zwierząt w logosie. Wykorzystując ideę Massumiego, argumentuję za potrzebą spojrzenia na instynkt i inteligencję jako jedno kontinuum, co pozwoli nam na głębsze zrozumienie zarówno zwierzęcej polityki (nie tylko polityki o zwierzętach), jak i naszej własnej antropomorfizacji. Musimy rozważyć metafizyczne i społeczno-etyczne implikacje przyjętego rozumienia instynktu.

Jagoda Ołdak

Uniwersytet Warszawski

Bird on a Wire: Martha Nussbaum i Leonard Cohen

Capabilities approach Marthy Nussbaum czytany w kontekście praw zwierząt kontrastuje zarówno z podejściem opartym na podobieństwie zwierząt i ludzi, jak i podejściem utylitarnym. Podczas gdy perspektywa „takie jak my” podkreśla podobieństwa między ludźmi i zwierzętami, potencjalnie przyznając zwierzętom więcej praw w oparciu o te wspólne cechy, a utylitaryzm skupia się na maksymalizacji ogólnej przyjemności i minimalizowaniu cierpienia, podejście Nussbaum, oparte na możliwościach zwierząt, wykracza poza podobieństwo i użyteczność. Zamiast tego opowiada się za uznaniem i poszanowaniem wrodzonych zdolności zwierząt do prowadzenia bogatego życia, podkreślając ich sprawczość do własnych doświadczeń i interakcji społecznych. Nussbaum wzywa do pełniejszego zrozumienia potrzeb i zainteresowań zwierząt, które wykraczają poza rozważania antropocentryczne i utylitarne. Opowiada się również za obaleniem hierarchii, która dominuje w ludzkim postrzeganiu gatunków. W swoim wystąpieniu chciałabym spojrzeć przez pryzmat Nussbaum na poezję Leonarda Cohena z *The Book of Longing*, rzadko badaną w kontekście akademickim, nie wspominając o animal studies. Moim celem jest analiza postaci zwierzęcych w jego wierszach w oparciu o capabilities approach. Chciałabym zbadać, czy wielokrotnie przywoływane postaci zwierząt służą mu jedynie jako figury retoryczne, czy być może traktuje je również subwersywnie, jak zaleca Nussbaum. Wykorzystując capabilities approach jako narzędzie metodologiczne, postaram się przedstawić je jako model relacji międzygatunkowej, jak również uwzględnić jego potencjał jako narzędzia w hermeneutyce literackiej.

Paweł Lizak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Zwierzęcość a potworność w „Wyspie Doktora Moreau” Herberta George’a Wellsa

W pracy rozważam relację pomiędzy dwiema kategoriami „zwierzęcością” oraz „potwornością” w wydanej pod koniec XIX wieku *Wyspie Doktora Moreau* (1896) Herberta George’a Wellsa. Ta krótka powieść opisuje przeżycia człowieka, który z dala od cywilizacji, zostaje świadkiem

okrutnych eksperymentów tytułowego doktora Moreau powołującego do życia monstra – Zwierzoludy. Celem pracy jest analiza sposobu konstrukcji postaci hybryd ludzko-zwierzęcych w tekście Wellsa oraz interpretacja utworu w świetle studiów nad zwierzętami. Dowodzę monstrualnych konotacji cech animalnych Zwierzoludów oraz proponuję wyjaśnienia przyczyn takiego przedstawienia. W pracy traktuję potworność jako konstrukt kulturowy, zgodnie z metodą zaproponowaną przez Annę Wieczorkiewicz w książce *Monstrarium*. Omawiam kształtowanie się nowych wykładni potworności w XIX wieku odnosząc się do dziejów teorii ewolucji Charlesa Darwina. W tej kwestii opieram się przede wszystkim na Historii nauk o środowisku Petera Bowlera. Interpretacja powieści została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch stosowanych w animal studies pojęć: maszyny antropologicznej opisanej przez Giorgio Agambena (*The Open: Man and Animal*) oraz szowinizmu gatunkowego zgodnie z rozumieniem tego pojęcia przez Petera Singera (*Wyzwolenie zwierząt*). Za ich pomocą dowodzę, że Wyspa Doktora Moreau ma antropocentryczny wydźwięk, pomimo podejmowania tematu przełamania granicy człowiek-zwierzę. Wells uprzywilejowuje ludzką perspektywę, z czego może wynikać powiązanie zwierzęcości z potwornością w jego powieści.

NIELUDZKIE PODMIOTOWOŚCI

Adam Skowroński

Uniwersytet Warszawski

Panpsychizm w science fiction – etyczne implikacje nieantropocentrycznie rozumianej świadomości

Panpsychizm to teoria filozoficzna lub światopogląd, który zakłada, że mentalność (rozumiana jako świadomość, a także jako dusza lub duch) jest jedną z fundamentalnych właściwości materii. W ciągu ostatnich dekad, w związku z odkryciami w obszarze nauk przyrodniczych dotyczącymi umysłów zwierząt i brakiem postępów w rozumieniu fenomenu świadomości w dziedzinie neuronauk (tzw. trudny problem świadomości [Chalmers 1995b]), panpsychizm wzbudza zainteresowanie badaczy jako alternatywa dla przyjętego w nauce materializmu. Moje wystąpienie skupi się na tym, w jaki sposób możemy zastosować teorię panpsychiczną do szeroko pojętych badań humanistycznych ze szczególnym uwzględnieniem literatury science fiction. Na przykładzie takich dzieł, jak m.in. *Erewhon* Samuela Butlera czy *Solaris* Stanisława Lema, postaram się ukazać, w jaki sposób myślenie o świadomości – rozszerzone do powszechnie pojmowanej za martwą materii – zmusza nas do rozważenia etycznych konsekwencji nieantropocentrycznego modelu rzeczywistości, czyniąc z literatury science fiction stosowne medium myśli panpsychicznej. Mojemu wystąpieniu będzie towarzyszyło przekonanie Darko Suvina o dydaktycznym powołaniu fantastyki naukowej: „W wariantcie minimalnym od fantastyki naukowej należałoby więc wymagać tego, by była mądrzejsza niż świat, do którego się zwraca [...] Science fiction jest, innymi słowy, literaturą edukacyjną [...]” [Suvina 1972:381, tłum. Krzysztof M. Maj].

Karol Zaborowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Ustanawianie biografii cyfrowych nie-ludzi

Celem referatu jest przyjrzenie się relacyjnemu charakterowi interakcji między graczem i cyfrowymi nie-ludźmi napotykanymi w światach gier wideo. Choć możliwe jest zredukowanie digitalnych stworzeń do algorytmów, statystyk i graficznej reprezentacji kodu oprogramowania (Švelch 2013), we wspomnieniach z rozgrywki zyskać mogą biografie splatające ich losy z naszymi nawet na długie

lata – co prowadzić może na przykład do opłakiwania ich utraty (Consalvo i Begy 2015). W swojej analizie chciałbym wykorzystać zaproponowaną przez Étienne'a Souriau kategorię „ustanowienia” w postaci, do jakiej doprowadzali ją w kolejnych latach Bruno Latour i Vinciane Despret (Despret 2021; Latour 2020). Powołane z naszą pomocą do pewnych form istnienia cyfrowe gatunki chciałbym rozpatrzyć nie tylko w świetle Teorii Aktora-Sieci, ale również zaproponowanej przez Karen Barad teorii intra-akcji zaadaptowanej dla badań groźnawczych przez Justynę Janik (Janik 2022). Wykorzystując tak skonstruowany aparat teoretyczny chciałbym następnie przyrzeć się znalezionym w Internecie biografiami stworzeń, które przetrwały w pamięci graczy, choć istniały jedynie na dyskach twardej.

Maciej Dragan

Uniwersytet Warszawski

Czy chat GPT byłby dobrym rodzicem?

Punktem wyjścia omawianego w ramach wystąpienia na konferencji badania są pytania o to, jak uczestnicy społeczeństwa cyfrowego widzą sami siebie – w końcu sztuczna inteligencja operuje na danych, które zostały wyprodukowane przez nas samych a narzędzia typu chat GPT stać się mogą zarówno oknem jaki i lustrem, przez które warto czasem wyrzeć i w którym warto czasami się przejrzeć. Piętnaście różnych chatów operujących sztuczną inteligencją dostało to samo zadanie: ułożenie dwóch wersji ośmiowersowej bajki – tej opowiedanej przez matkę i opowiedanej przez ojca. Otrzymane wyniki zostały następnie osadzone w ramach morfologii bajki proponowanej przez Władimira Proppa oraz poddane analizie w kontekście ról płciowych i stereotypów z nimi związanych. Po badaniu zestawione zostały najczęstsze motywy, bohaterowie oraz wątki fabularnych i połączone zostały z analizą didaskaliów oraz warstwy semantycznej. Intermedialne podejście łączące w sobie nauki o mediach cyfrowych i kulturoznawstwo umożliwiło zakreślenie szerokiego kontekstu, który planowo rozwijany będzie w ramach dalszych badań.

PRZEKRACZANIE SIEBIE

Michalina Sablik

Uniwersytet Warszawski

Hybrydy. Transcielesne performanse w Galerii Labirynt w Lublinie w latach siedemdziesiątych

W wystąpieniu zaprezentuje performansy artystów związanych z Galerią Labirynt w Lublinie w latach siedemdziesiątych, którzy tworzyli relacje z „poza-ludzkimi” bytami, takimi jak rośliny, zwierzęta, a także maszyny. Zaprezentuje akcje Teresy Murak, w których artystka tworzyła procesje w kostiumach z żywej rzeźbicy; Krzysztofa Zarębskiego, wykorzystującego pijawki oraz sprzęt muzyczny w swoich akcjach, a także happening „Ból Tomka Kawiaka” włączający w działanie miejską przyrodę oraz „Performansy telewizyjne” Józefa Robakowskiego, w których artysta poszerzał technologicznie możliwości percepcyjne swojego ciała i dokonywał transgresji pojęcia autorstwa dzieła sztuki na maszyny. Ciało performerów pokaże w transcielesnej, hybrydycznej relacji, splatające się z biologicznymi, technologicznymi, ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i innymi systemami, procesami i zdarzeniami o różnych skalach. Do analizy tych performansów wykorzystam pojęcie „transcielesności” ukute przez posthumanistyczną badaczkę feministyczną Stacy Alaimo, która zwraca uwagę na twórcze powiązania, transgresywne spotkania tego, co ludzkie z tym, co ludzkie nie jest. Projekt ten jest odrzuceniem antropocentryczności, mieszają się w nim różne plany materialne, pokazując, że zamknięte podmioty, przedmioty, jednostki, gatunki czy ciała są modernistycznymi

i oświeceniowymi fantazmatami. Transcielesność wskazuje na płynność oraz brak stałych granic w rzeczywistości materialnej. Zastanowię się, w jaki sposób pojęcie „transcielesności” może być przydatne do analizowania dzieł kultury, przede wszystkim body artu oraz performansu, który w centrum stawia ciało artysty.

Maksym Siegert

Uniwersytet Warszawski

Poemata phaenomenologica – analiza poezji Alberto Caeiro przez pryzmat fenomenologii Edmunda Husserla

Alberto Caeiro, heteronim wykreowany przez portugalskiego poetę Fernando Pessoa, to autor wierszy opisujących naturę taką, jaką ją zastają oczy postronnego obserwatora – Caeiro usuwa z opisu wszelaką myśl, wszelakie skojarzenia, które nie odnoszą się do roztaczającej się wokół niego w danym momencie przyrody i skupia się w wierszu wyłącznie na czystym wyniku postrzegania – wrażeniu, często na wskroś ulotnym. Patrzenie na ukochany przez poetę świat natury polega zatem na obserwacji pozbawionej interpretacji – słowa opisują co prawda stany mentalne, ale nie kuszą się na odnajdywanie ukrytych sensów, jak czyniłyby to na przykład w poezji Walta Whitmana. Wykład ma na celu porównanie idei poetycko-filozoficznej Alberta Caeiro z koncepcją fenomenologii opracowanej przez Edmunda Husserla i odnalezienie odpowiedzi na pytanie: Czy można nazwać Caeiro pierwszym poetą fenomenologicznym? Jeżeli tak, to czego może nauczyć nas tego rodzaju spojrzenie na naturę? Widoczne są jawne podobieństwa pomiędzy efektami poetyckiego opisu portugalskiego autora, a założeniami metody fenomenologicznej redukcji niemieckiego filozofa. Czego zatem może nauczyć nas próba dotarcia do natury samej w sobie; czego filozofia nauczyć może nas o poezji, a poezja o filozofii? Czy skupiając się na przeżyciu, odrzucając interpretację, możemy odnaleźć w przyrodzie samych siebie?

MIASTO

Karolina Osica

Uniwersytet Warszawski

Eko-miasto – jak skutecznie wprowadzać rozwiązania ekologiczne w przestrzeniach miejskich

Celem tego abstraktu będzie pokazanie, że szacunek do ekosystemu, którym jest miasto, jest kluczem do skutecznego wprowadzania rozwiązań ekologicznych, chroniących ekosystemy nieantropocentryczne, w przestrzeniach miejskich. W rzeczywistości, w której miasta odpowiadają za 70% emisji CO₂ związanej z użyciem energii, a stopień urbanizacji wzrasta (Luqman, Rayner, Gurney), dyskusja o tym, jak ograniczyć negatywny wpływ przestrzeni miejskich na naturalne ekosystemy jest konieczna. Jednak mimo tego, że takie starania podejmowane są od końca XIX wieku, degradacja naturalnych ekosystemów postępuje. Korzystając z koncepcji Jane Jacobs (1961) tłumaczącej, jak funkcjonuje miasto jako ekosystem i jak zmieniać je, aby te zmiany były efektywne, można zauważyć, że idee wprowadzane bez zrozumienia antropocentrycznego ekosystemu miejskiego powodują, że je on odrzuca, tak jak organizm odrzuca ciało obce. Skuteczna implementacja może odbyć się tylko pod warunkiem, że rozwiązanie, które chce się wprowadzić, nie jest fundamentalnie sprzeczne z istotą miasta. Warunkiem jest więc poszanowanie i zrozumienie tej istoty, traktowanie ekosystemu miejskiego podmiotowo. W ten paradoksalny sposób można ograniczyć zagrożenia niesione przez antropocen dla naturalnych ekosystemów. Moja prezentacja ma za zadanie pokazać, na przykładzie 3 klasycznych proekologicznych rozwiązań miejskich, jak skutecznie rozwiązać

i aplikować urbanistyczną myśl ekologiczną. Posłużę się pomysłem zamknięcia centra miasta dla samochodów, ideą miasta-ogrodu oraz miasta 15- minutowego.

Zuzia Derlacz, Krystyna Jędrzejewska-Szmek

Artystyczno-przyrodnicza grupa ZAKOLE

Więcej niż ludzkie na miejskim mokradle.

Zakole Wawerskie jako przestrzeń wytwarzania wielowiedzy

Jako grupa ZAKOLE pracująca z i na Zakolu Wawerskim – bagiennym terenie w Warszawie – próbujemy łączyć i zderzać ze sobą różne języki. Punktem wyjścia była dla nas koncepcja międzygatunkowego prawa do miasta i chęć ochrony tego niezwykłego miejskiego mokradła. Pierwszym krokiem w tym kierunku było zakorzenienie się oraz głębokie wsłuchanie się w to miejsce i w jego mieszkańców, próba poznania go w całym jego więcej niż ludzkim wymiarze. Takie podejście pozwoliło na proces badawczy oparty na uważności i dostrojeniu. Zakładamy, że żeby móc zbliżyć się do zrozumienia i działania z tak złożoną naturokulturową przestrzenią jak Zakole Wawerskie, potrzebne jest zarówno czerpanie z różnych źródeł i rejestrów, jak i próba wytwarzania między nimi bezpośrednich połączeń oraz doświadczanie ich. W ten sposób podejście analityczne i emocjonalne, dyskursywne i ucieleśnione, naukowe, administracyjne i artystyczne splatają się w całość, tworząc złożony i niejednoznaczny obraz złożonego i niejednoznacznego ekosystemu. Jest to coś, co nazywamy wielowiedzą – wiedzą budowaną równolegle przez różnorodne przenikające się podejścia, metody i perspektywy, dzięki której wyplatamy i przywracamy opowieść tego miejskiego mokradła. W wystąpieniu zaprezentuję kontekst Zakola Wawerskiego oraz koncepcję wielowiedzy, nasze metody dochodzenia do niej oraz to, w jaki sposób zbliża nas do rozumienia i odnajdywania się w więcej niż ludzkich relacjach współtworzących to miejsce.

Jakub Wydra

Uniwersytet Jagielloński

Radykalna inkluzywność i zarządzanie wobec hiperobiektu, czyli miasto więcej-niż-ludzkie

Miasta stanowią unikatową przestrzeń więcej-niż-ludzkich sieci – wypadkową położenia geograficznego, otoczenia przyrodniczego, historycznych procesów, współczesnej infrastruktury... Miasta stanowią również przestrzeń ponadprzeciętnie odpowiedzialną za wywołanie i narażoną na doświadczenie kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Współcześnie szczególnie istotne stają się więc próby działań mających na celu zaadaptowanie miast, a więc i badania opisujące procesy adaptacji. Niestety, w metodologii nauk o zarządzaniu wciąż trudno znaleźć teorie uwzględniające pozaludzką sprawczość i posthumanistyczną wrażliwość na więcej-niż-ludzkie sieci (Pałasz 2021) – konieczne jest wypracowanie nowych rozwiązań, odpowiadających na wyzwania polikryzysu. Wystąpienie podsumowuje dwie oparte o filozofię krytycznego posthumanizmu i ontologię zorientowaną na obiekty wizje rozszerzenia horyzontu nauk o zarządzaniu o aktorów więcej-niż-ludzkich. Pierwszą jest zarządzanie wobec hiperobiektu, czyli próba opisu zarządzania – ludzkiego procesu osadzonego przestrzennie i czasowo – w obliczu zmiany klimatu, zjawiska wykraczającego poza zwyczajową dla zarządzania i organizowania skalę mezo. Drugą jest zarządzanie radykalnie inkluzywne, czyli próba partnerskiego otworzenia dyscypliny na istoty więcej-niż-ludzkie; otworzenia wykraczającego przy tym poza uprzedmiotawiające kategorie zasobu (Wydra 2022). Prezentacja ma na celu związłe scharakteryzowanie obu praktyk i skontekstualizowanie ich w ramach wyników badań dotyczących zarządzania w mieście wobec zmian klimatu. Wystąpienie przedstawia również autoetnograficzne podsumowanie konfrontacji posthumanistycznej wrażliwości z antropocentrycznymi perspektywami współczesnych nauk o zarządzaniu.

25 maja 2024 (sobota)

POST-MIEJSCA

Paulina Feliksik

Uniwersytet Jagielloński

Więcej-niż-ludzkie symbole i metafory w dyskursie czarnobylskim

Tematem referatu będą obecne w dyskursie czarnobylskim metafory więcej-niż-ludzkie. Celem będzie ukazanie, że katastrofa czarnobylska redefiniuje więcej-niż-ludzkie-relacje, podkreślać znaczenie bytów nie-ludzkich. Na wstępie przedstawiona zostanie terminologia Tamary Hundorowej, a więc nurty traumatyczny i stalkerski w dyskursie czarnobylskim, ponieważ w tym podziale wyraźnie zaznacza różnice w opisywaniu natury w zonie. Jednym z istotnych aspektów, na jakie zostanie zwrócona uwaga, będzie gatunkowe poczucie winy pojawiające się w Planecie Piołun Oksany Zabużko, która odczuwała odpowiedzialność (jako przedstawicielka gatunku ludzkiego) wobec pszczoł. Przy tym wskazana zostanie zbieżność z wybranymi tezami Timothy'ego Mortona, który przekonuje, że człowiek jako jednostka odpowiada za los bytów nie-ludzkich. Kluczowymi metaforami będą chmura radioaktywna oraz grzyb atomowy. Chmura radioaktywna występuje w nurtach (post) traumatycznych i stalkerskich, będąc zobrazowaniem powiązania środowiska i skutków działań człowieka. Natomiast wyobrażenie grzyba atomowego jest elementem łączącym postrzeganie czarnobylskiej katastrofy z nuklearną apokalipsą, przez co stał się symbolicznym zobrazowaniem końca. Szczególna uwaga zostanie również zwrócona na piołun (będący symbolem Czarnobyli) i na jego konotacje (jako rośliny toksycznej) w ludowych legendach ukraińskich, pokazując tym samym, że dyskurs czarnobylski opiera się na relacjach-więcej-niż-ludzkich i jest to dostrzegalne w jego podstawowych metaforach i symbolach.

Nina Maria Szukała

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Oblicza toksyczności – analiza syntetyczno-biologicznego wymiaru mikroorganizmicznej postnatury

Odniesienie w środowisku wysokiego stopnia zanieczyszczeń chemicznych antropogenicznego pochodzenia skłoniło Bretta L. Walkera, jednego z amerykańskich badaczy zajmujących się humanistyką środowiskową, do stwierdzenia, że nadszedł „nowy wiek toksyczności”. Poprzez wgląd w m.in. mikrobiologiczne odkrycia będące oznaką syntetyczno-biologicznego wymiaru postnatury, referat ma na celu zbadanie tego, czy pojęcie toksyczności, zawsze musi desygnować sytuację szkodliwą, negatywną – a jeśli nie, jak możemy zatem rozumieć jasny wymiar toksyczności? Aby tego dokonać, odwołuję się do kategorii queerowości oraz do myśli należących do badaczek takich jak Nicole Seymour, Max Liboiron oraz Heather Davis. Dzięki tym odniesieniom przedstawiam jaki związek zachodzi pomiędzy na wpół syntetyczno-organicznymi bytami a nienormatywnym odczytywaniem przyrody oraz seksualności i reprodukcyjności. Transformacje na poziomie mikro, które mają antropogeniczne źródło oraz które mogą charakteryzować się niemożliwością określenia, a także wymykają się spod naszej kontroli, przyczyniają się do zmiany w rozumieniu pojęcia toksyczności. Ona z kolei ma za zadanie oswoić nas z przyszłością, w której różnice płciowe są mniejsze i bardziej powszechne. Tym samym promuje ona ekologiczne podejście, które nie wymazuje i nie odrzuca egzystencji oraz sprawczości queerowych ciał.

Maria Zarzycka

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Ekologiczne krajobrazy śmierci w filmach: przestrzeń pamięci i Zagłady czy miejsce rozkwitu biologicznego?

Jednym z podstawowych problemów poruszanych we współczesnym kinie jest tematyka relacji człowiek-natura a w szczególności analiza przestrzeni naznaczonej przez ludzką rękę śmiercią, Zagładą i destrukcją ekologiczną. Próbę analizy problematyki związanej z death body studies, nekrologią jak i historią środowiskową podejmuje się na każdej płaszczyźnie filmowej, zarówno gatunkowej jak i artystycznej. Wystąpienie chciałabym rozpocząć od zarysowania kilku informacji na temat studiów nad Zagładą na historię środowiskową i nekrohumanistyką, następnie płynnie przechodząc do krótkich streszczeń fabularnych i interpretacji (poruszając w tym techniczne kwestie filmowe) ekologicznych oraz kulturowych aspektów śmierci w filmach: "Demon" (2015), "Pokłosie" (2012) oraz "Shoah" (1985), dodatkowo posiłkując się również innymi kontekstami. Swoje wystąpienie podsumowałabym wnioskami i refleksjami na temat przedstawiania w filmach przestrzeni naznaczonej Zagładą i śmiercią, ich ekokrytycznych wizji oraz tego, jaki wpływ posiadają one na całą współczesną kulturę.

PRZESTRZENIE

Sergij Bondarenko

Uniwersytet Warszawski

Filozoficzna interpretacja problemu trójwymiarowego ograniczenia przestrzeni fizycznej

Niniejszy referat stanowi krótki opis badań do pracy magisterskiej. Punktem wyjścia badań są idee Fichtego na temat struktury świata („Ja – świat – nie-Ja”) i procesu budowania intencjonalnych relacji pomiędzy „Ja” i „nie-Ja”, a także poglądy fenomenolodzy Brentano, Merleau-Ponty i Frank o intencjonalnej naturze przestrzeni. Z badania wynika, że istnienie podmiotu działania (i poznania jako działania) nie jest możliwe bez obecności zewnętrznego adresata działania i intencji podmiotu w stosunku do adresata. A skoro intencja jest niezbędnym elementem w kształtowaniu przestrzeni, to przestrzeń jest nieredukowalną częścią natury podmiotu i jego istnienia. W badaniu przyjęto założenie, że intencjonalna relacja między podmiotami jest miarą rozwijania się cielesnego, a co za tym idzie, fizycznego świata podmiotu. W konsekwencji w każdej konstrukcji wielowymiarowych relacji między podmiotami relacja sprowadza się do modelu „Ja – Ty – On/Ona – Oni” i odpowiednio do przestrzeni trójwymiarowej. W pracy bada się wpływ na naturę przestrzeni nie tylko różnego rodzaju relacji między podmiotami, ale także relacji między podmiotami a przedmiotami i tylko między przedmiotami. W efekcie powstają trzy kategorie przestrzeni: 1) intersubiektywna, trójwymiarowa przestrzeń fizyczna, 2) jednowymiarowa przestrzeń kontroli „podmiot – przedmiot” oraz 3) wielowymiarowa przestrzeń idealna „przedmiot – przedmiot” tworzona przez podmiot.

Misia Żurek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Performatywne doświadczanie bytu w bionicznym designie Włodzimierza Dreszera

Performatywne doświadczanie bytu w bionicznym designie Włodzimierza Dreszera jest próbą uchwycenia twórczości tego artysty w perspektywie performatywnej i zmysłowej. Skupia się ona przede wszystkim na jego autorskiej teorii bioniki. Tekst stanowi interdyscyplinarną refleksję, w efekcie pracy nad którym wyłonił się wątek związany z dziełem sztuki, które jest rzeczą do doświadczania. To zmysłowy odbiór stał się podstawą do rozumienia spotkania z dziełem. Zmysłowość ta, wprost związana z umysłowością może być ponadto podstawą do głębokiego, duchowego doświadczania. Na kanwach tego myślenia leży fakt podwójnego tworzenia się dzieła - po raz pierwszy przez artystę i po raz drugi - przez doświadczającego. Refleksja wyprowadzona została w oparciu o zwrot ku

rzeczom, zestawiony ściśle ze zwrotem afektywnym oraz zwrotem performatywnym. Pierwszy ma za zadanie podkreślić rolę przedmiotów jako aktorów w sieci. rzeczom, zestawiony ściśle ze zwrotem afektywnym oraz zwrotem performatywnym. Pierwszy ma za zadanie podkreślić rolę przedmiotów jako aktorów w sieci relacji. Pogłębiony został on o pierwiastek ludzki, który to aktywnie korzysta z rzeczy, i to on wpływa na ich pozycję w latourowskiej sieci. Drugi natomiast, pozwala wyłonić aspekt zmysłowy w kontakcie ze sztuką, jej nieodłączny potencjał w zmysłowym poznawaniu i kreowaniu świata. Trzeci natomiast, zwraca uwagę na sprawczość i społeczno-kulturowe uwikłanie dzieł. Nieodłącznym wątkiem w myśleniu o twórczości Dreszera stał się również design, rozumiany jako projektowanie – zarówno rzeczy jak i sytuacji.

Maja Urban

Uniwersytet Warszawski

Przenikanie się światów w twórczości E.T.A. Hoffmanna na przykładzie opowiadania „Mistrz Pchła”

Twórczość E. T. A. Hoffmanna, poety, rysownika i malarza, kompozytora, prawnika, a także miłośnika kotów, który po odejściu swojego ulubionego kota napisał mu nekrolog, jest dowodem na splątanie sztuk i dyscyplin oraz wieloaspektowego przenikania się światów na poziomach takich jak rzeczywistość i fantazja, światy mistyczne i magiczne, zjawiska natury i kultury, świat ludzki i poza-ludzki. Opowiadanie „Mistrz Pchła” eksploruje granicę między realnością a fantastyką, tworząc tym samym wielowarstwową narrację. Elementy surrealistyczne przeplatają się z codziennością, odsłaniając przed głównym bohaterem (Peregrinusem) różne sfery doświadczenia, moralności oraz życia. Teoria wieloświatów nie jest jednak jednoznacznie wymieniona w „Mistrzu Pchle”, tak jak to bywa w wielu współczesnych tekstach science-fiction. Interpretacja wieloświatowa opiera się głównie na elementach fantastycznych obecnych w narracji Hoffmanna, a także dualizmie postaci, które istnieją w tej samej chwili jako dwie różne osoby, należące do dwóch różnych światów, a jednak działające na tej samej płaszczyźnie czasowej. Najlepszym tego przykładem jest główny bohater Peregrinus, który przechodzi transformację, odkrywając istoty pochodzące ze świata metafizyki, które stają się swego rodzaju migawkami innych wymiarów, bądź alternatywnych wersji rzeczywistości, w których prawa natury i logiki nie pokrywają się z naszymi. Finalnie, również tytułowy Mistrz Pchła i otaczające go wydarzenia mogą być rozumiane jako manifestujące się równoległe światy przecinające się z naszym. Referat będzie stanowił próbę odpowiedzi na pytania: jaką rolę odgrywa wycofanie się Peregrinusa ze strefy ludzkiej działalności na wieś i do sfery prywatności, jak rozumieć można (nie)materialność, czy istnieją granice między naturą a kulturą, tym co ludzkie i poza-ludzkie i jakie są strategie zacierania tych granic oraz czy ostatecznie możliwe jest stwierdzenie obecności wieloświatów w opowiadaniu.

TOŻSAMOŚCI NATUROKULTUROWE

Adrianna Stańczak

Uniwersytet Warszawski

Środowiskowe aspekty przekładu języków mniejszościowych

Język i tłumaczenie są wybitnie ludzkimi formami aktywności, a mimo to łączenie ich z myśleniem o środowisku przychodzi wielu z nas bardzo łatwo – szczególnie w kontekście zanikania języków i różnorodności językowej przytaczana jest idea ekologii i równowagi biologicznej. Kiedy mówimy

o językach mniejszościowych, bardzo szybko schodzimy na temat związku lokalnego języka z lokalnym środowiskiem naturalnym. Jednak najczęściej przytaczane argumenty budowane są z perspektywy turysty i traktują użytkowników języka mniejszościowego jako wyjętych z postępu cywilizacyjnego i mobilności, uwięzionych w swojej lokalności. Tacy autorzy jak Michael Cronin i Robert Macfarlane odnoszą się do tych popularnych perspektyw, kontrując je argumentami podkreślającymi ogromną wagę bliskiej relacji z własnym otoczeniem i rozróżniając lokalność od limitacji. Tego typu bliska relacja nie jest możliwa w przypadku globalnych języków, w których obserwuje się zanikanie znaczenia, gdyż utrata słów opisujących bardzo konkretne i małe elementy naturalnego otoczenia prowadzi do utraty umiejętności ich zauważania. Istotny jest również ogrom wiedzy zawartej w lokalnych odmianach języków, która w szczególny sposób dotyczy roślin i ich właściwości leczniczych oraz sposobów dbania o ziemię i florę. Cronin, mówiąc o 'językowych światach', podkreśla, że tłumaczenie, tzn. wymiana informacji i perspektyw, jest nie tylko zawsze możliwa, ale też kluczowa we wspieraniu i współpracowaniu z mniejszościowymi społecznościami.

Karolina Pignataro-Kaliska

Uniwersytet Warszawski

Interakcja i harmonia człowieka z naturą w przedhiszpańskim Meksyku na przykładzie kultu bogiń Tlazolteotl i Mayahuel

Celem referatu jest przedstawienie pozycji człowieka względem przyrody w kręgu kulturowym przedhiszpańskiego Meksyku, ze szczególnym uwzględnieniem ludów Nahuja oraz Mixteków. Mieszkańców tego regionu cechował wyjątkowy sposób postrzegania siebie w kontekście otaczającego ich świata i przyrody. Kultury te opierały się na specyficznej, z punktu widzenia myśli zachodniej, wizji harmonii człowieka z naturą, która miała równocześnie ogromne znaczenie religijne. Przyroda była bowiem, zgodnie z religiami dominującymi w okresie prekolonialnym, ściśle związana z bogami. Religie Azteków, Mixteków i innych ludów zamieszkujących obszar dzisiejszego Meksyku, łączyła idea swoistego układu z naturą i powiązanych z nią bóstwami, w celu podtrzymania porządku świata, plonów oraz dobrobytu człowieka na ziemi. Motywem przewodnim wystąpienia jest analiza tego układu w kontekście próby przybliżenia stosunku człowieka do przyrody we wspomnianych kulturach. Zgodnie z tym zamysłem, prezentacja naświetli również problematykę rozbudowanego systemu ofiar u Azteków, który do dziś wzbudza tak wiele kontrowersji w świecie myśli zachodniej i chrześcijańskiej. Niniejsze zagadnienia zostaną przedstawione na przykładzie kultu dwóch bogiń: Tlazolteotl i Mayahuel, obu głęboko powiązanych z płodnością ziemi. Bazę źródłową analizy stanowią przedhiszpańskie oraz wczesnokolonialne księgi religijne Azteków i Mixteków, hiszpańskie kroniki kolonialne, a także wybrane mity mezoamerykańskie.

A. Jagoda Busz

Uniwersytet Warszawski

Kobieta kwiat a Woman nouveau: Symbolika przyrody w reprezentacji figury kobiety w sztuce wizualnej amerykańskiego modernizmu

Celem mojego wystąpienia jest ekofeministyczne spojrzenie na współistnienie i wzajemną zależność reprezentacji kobiet i natury w sztuce i literaturze brytyjskiej i amerykańskiej w drugiej połowie XIX wieku oraz we wczesnych latach XX wieku. Przeanalizuję postrzeganie kobiet i natury przez pryzmat ideologii przejmowania kontroli nad nowymi obszarami ziemi i industrializacji jako formy budowania tożsamości narodowej Stanów Zjednoczonych. Będę nawiązywać do amerykańskiego etosu ucieczki od europejskiej dekadencji i wyniszczenia oraz projektu zbudowania czegoś „na nowo” według zasady „Oczywistego przeznaczenia” [„Manifest Destiny”]. Przedstawię podboje „dziewiczej ziemi” w kontekście feministycznym oraz ekokrytycznym, podkreślając symbolikę reprezentacji kobiet w otoczeniu natury. Porównam dwie główne figury kobiecości: kobietę posłuszną i uległą jako tą „lepszą”, ukazywaną w otoczeniu idealizowanej przyrody, oraz „nową kobietę” [„New Woman”] – niezależną, odczytaną, radykalnie „inną” i zniszczoną – która stanowi zagrożenie dla porządku społecznego. „Nowa kobieta” również była przedstawiana w towarzystwie

natury, jednakże w sposób, który wywołuje niepokój i odrzuca odbiorcę. W wystąpieniu postawię tezę, że kobieta we wczesnej XX-wiecznej perspektywie amerykańskiej może być ukazana jako „naturalna” – pasywna, gotowa do podboju, skupiona na reprodukcji narodu – bądź „nienaturalna” – niebezpieczna, obezwładniająca, uwodzicielska. Moja analiza dotyczy przede wszystkim tekstów kultury z epok/nurtów takich jak estetyzm i secesja.

RELACJE

Tymon Jurczak

Uniwersytet Warszawski

Agroekologia, „powrót do ziemi”, neoruralizm. Nowe rozumienie relacji rolnika z naturą w ramach alternatyw dla neoliberalnego systemu żywnościowego

W ostatnich dekadach pojawił się w Polsce nowy typ rolnika składający się w dużej mierze z osób pochodzących z miast i zaangażowanych aktywistycznie. Od stanowiących większość rolników kontynuujących prowadzenie gospodarstw rodzinnych odróżnia ich specyficzna postawa wobec natury, a zwłaszcza uprawianej przez nich ziemi. Wybierane przez nich przyjazne środowisku modele prowadzenia gospodarstwa oraz dystrybucji produktów – rolnictwo ekologiczne, biodynamiczne, pasterstwo ekstensywne, rolnictwo wspierane społecznie, kooperatywy żywnościowe – wyrastają z kontestacji realiów rządzących obecnym rynkiem żywnościowym i łączą się z postulatami reorganizacji systemu żywnościowego opartymi na upodmiotowieniu ziemi i środowiska jako aktora współuczestniczącego w produkcji. Takie przekształcenie relacji między człowiekiem a przyrodą pozwala na wizualizację alternatywnych sposobów organizacji rynku żywności opartych na dbałości o środowisko i relacje społeczne, w których jest on osadzony. Punktem wyjścia dla mojej prezentacji są badania terenowe, które prowadzę obecnie w gminie Słubice w mazowieckiem. Do zilustrowania prezentowanych przeze mnie kwestii posłużę się zgromadzonym materiałem etnograficznym – fragmentami z wywiadów i zdjęciami z terenu – publikacjami ze środowiska aktywizmu agroekologicznego, materiałem z badań na temat agroekologicznych rozwiązań w prowadzeniu działalności rolniczej.

Maria Grzybowska

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

Kompost jako metafora relacji ze światem i inspiracja dla zabiegów kuratorskich

Przemiany w myśleniu o kryzysach klimatycznych powodują potrzebę budowania nowych sposobów na tworzenie kultury. W swoich poszukiwaniach zwróciłam się w stronę kompostu jako żyznej metafory pozwalającej opowiadać o naszej pozycji w świecie (ze świata). Obserwując procesy występujące podczas tworzenia ziemi uczymy się, w jaki sposób można wchodzić w relacje z istotami oraz jak doceniać obrzydliwość i dziwność. W swojej wypowiedzi wyróżniam trzy główne wątki zaczerpnięte z kompostu:

- budowanie wspólnoty międzygatunkowej,
- rozkład przyczyniający się do tworzenia sprawczej materii,
- aspekt opieki jako podstawy do rozważań etycznych.

Przyjmując dar zakłócenia badaczek takich jak Donna Haraway, Ewa Domańska czy Maria Puig de la Bellacasa chciałabym stworzyć narrację o tym, w jaki sposób kompost pomaga kreować nowe narracje o świecie, które mogą mieć realny wpływ na sposoby myślenia o naturokulturze. Wątki leżące pomiędzy ziemią a resztkami żywności i roślin zwracają naszą uwagę na ilość interakcji, które

zachodzą w naszych organizmach. Ważne dla mnie jest mówienie o moich założeniach w kontekście kultury i sztuki, która powinna odpowiadać na wyzwania współczesności i przyczyniać się do kreowania alternatywnych opisów świata. Otwartość na ciągłość i nieprzewidywalność naszych relacji ze światem, którą można odkryć myśląc o kompoście, może pomóc tworzyć wspólnoty świadome.

Anna Baur

Uniwersytet Warszawski

*Teoria i praktyka współistnienia międzygatunkowego w wybranych pracach artystycznych
Patricii Piccinini i Kathy High*

Szczególne miejsce wśród refleksji posthumanistycznej zajmuje namysł nad relacjami ludzko – pozaludzkimi wobec postępu biotechnologii i potencjalnego pojawienia się produkcji transgenicznych organizmów na szeroką skalę. Mimo coraz bardziej zauważalnych – wraz z rozwojem nauk przyrodniczych – podobieństw między gatunkami, podejście stawiające człowieka ponad innymi zwierzętami wciąż dominuje w myśleniu zachodnich cywilizacji, a perspektywa pojawienia się sztucznych organizmów jeszcze bardziej zacierających te granice przysparza nowych trudności teoretykom zarówno biokonserwatywnym, jak i posthumanistycznym. Głównym celem wystąpienia jest analiza porównawcza wybranych realizacji dwóch tworzących w opisanym wyżej kontekście współczesnych artystek – Patricii Piccinini i Kathy High. Analizie poddane zostały (umieszczone w kontekście całej twórczości artystki traktowanej jako rodzaj stworzonego przez nią uniwersum) rzeźby Piccinini: *Still Life with Stem Cells* (2002), *The Young Family* (2003), *Undivided* (2011) oraz *Sapling* (2020), w zestawieniu z realizowanymi w ramach jednego projektu pracami High: *Embracing Animal* (2004-2006) i *HLA-B27* (2008). Omawiane realizacje artystyczne potraktowano jako przykłady dwóch dopełniających się wzajemnie sposobów przedstawiania relacji człowieka z nie-ludzkim Innym w epoce rozwiniętej biotechnologii: teoretycznego, reprezentowanego przez Piccinini (poprzez tworzenie wizualnej narracji i prowokowanie nowego sposobu patrzenia na świat) oraz praktycznego, wdrożonego w małej skali poprzez projekt High. Referat prezentuje dzieła i myśl teoretyczną artystek pod kątem obecności charakterystycznych cech języka sztuki posthumanistycznej, takich jak podejście estetyki troski, oraz w zestawieniu z publikacjami Rosi Braidotti i Donny Haraway.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

24 maja 2024 (piątek)

Prof. dr hab. Rafał Demkowicz-Dobrzański

Uniwersytet Warszawski

Wykład „Splątanie kwantowe – porzućcie wszelką klasyczną intuicję wy, którzy tu wchodzicie”

Wykład porusza problemy związane z fundamentalnymi zagadnieniami fizyki kwantowej. Omówione zostaną argumenty EPR (Einstein-Podolsky-Rosen) przeciwko mechanice kwantowej, interpretacje świata według mechaniki kwantowej, teoria parametrów ukrytych Einsteina i Bohma, eksperymenty z fotonami przeprowadzone przez Clausera, Aspecta i Zeillingera oraz twierdzenia Bella. Rozważania te zostaną poszerzone o filozoficzne implikacje oraz komentarz Witkacego.

Michał Książek

„Biodróż” eksploracja natury w szczelinach miasta

Michał Książek, poeta, reportażysta, kulturoznawca, inżynier, leśnik, przewodnik syberyjski i ornitolog zaprasza nas na spacer po mieście, gdzie będziemy poszukiwać form natury w jego zakamarkach. Spacer z Michałem Książkiem i spotkanie z zaproponowanymi przez niego szczelinami miasta stwarzają niepowtarzalną okazję do refleksji i medytacji, prowadzących nas ku głębszemu zrozumieniu immanentnej złożoności poznawanych miejsc i przestrzeni.

25 maja 2024 (sobota)

dr Joanna Bednarek

Wykład „*Wzory różnicy, które czynią różnicę*. Realizm sprawczy Karen Barad jako ontologia materialistyczna”

Realizm sprawczy Karen Barad to jedna z najciekawszych współczesnych teorii filozoficznych. Wykład ma na celu przedstawić, dlaczego tak jest, w trzech krokach. Po pierwsze, zestawiona zostanie proponowana przez Barad interpretacja mechaniki kwantowej z interpretacją Carlo Rovelliego; ich podobieństwa dowodzą, że Barad nie jest odosobniona w pojmowaniu rzeczywistości jako powstającej wskutek aktów pomiaru. Następnie porównany będzie realizm sprawczy z realizmem spekulatywnym. Porównanie to ukazuje, że ontologia Barad nie ma charakteru korelacionistycznego czy konstruktywistycznego, a jednocześnie czyni moment podmiotowy (w postaci cięcia sprawczego) koniecznym aspektem wyłaniania się samego bytu (ponieważ cięcia sprawczych mogą dokonywać inne poza nami żywe istoty, a także byty nieożywione). Na końcu zestawiona zostanie ontologia Barad z materializmem kinetycznym Thomasa Naila, w celu ukazania, że jest ona nie tylko realizmem, ale również materializmem, i doskonale ilustruje tezę, że materializm posługuje się współcześnie pojęciem materii bardzo różnym od pojęcia, którym posługiwał się materializm mechanistyczny.

dr Mateusz Włodarek

Wykład „Do kogo należy sprawczość? Nowe materializmy i badanie architektury.”

Odpowiedź na pytanie postawione w tytule wykładu stanowi punkt wyjścia do pokazania, że architektura to mieszanina wielu zmieniających się sprawczości, które często w naukach społecznych i historii architektury umykają badawczej uwadze. Ponadto pytanie to, wiąże się także z potrzebą bardziej złożonego i wielowymiarowego spojrzenia na architekturę. Dlatego, zamiast skupiać się na tym, jak pracują architekci i inni interesariusze zaangażowani w projekt, w wykładzie proponuję optykę, która koncentruje się na tym jak architektoniczne artefakty są stabilizowane i destabilizowane, jak w zależności od różnych trajektorii zmieniają się ich właściwości oraz jak pierwotne założenia są negocjowane z różnymi aktorami. Jednak, aby uwidocznic ten pluralizm i ambiwalentność architektonicznych artefaktów kluczowe staje się przyjęcie nowomaterialistycznej optyki, w ramach której materia – wszystko to, co ożywione i nie-ożywione – ma znaczenie i właściwości. W konsekwencji optyka ta umożliwia opisanie rzeczywistości architektonicznej jako przestrzeni współzależności pomiędzy tym, co społeczne, dyskursywne i materialne. W pierwszej części wykładu zostanie zaprezentowana wyrastającą na gruncie nowego materializmu mapa pojęć pozwalającą zrozumieć sprawczość nie tylko jako atrybut, cechę przypisaną konkretnym jednostkom, ale jako proces angażujący różnych aktorów. Z kolei w drugiej części zostanie omówione metodologia oraz wyniki badań, które koncentrowały się na śledzeniu tego, jak dystrybuowana jest sprawczość w procesie projektowania architektonicznego.

Marianna Łupina

Warsztat czytania międzygatunkowego

„Poza człowiekiem. Czytanie międzygatunkowe” to wydarzenie mające na celu przedstawienie nowego odczytania klasycznych dzieł literatury z perspektywy krytyki ekologicznej. Seminarium jest odpowiedzią na potrzebę budowania wrażliwości na inne stworzenia, niezbędnej do dalszego życia w świecie pokruszonych relacji, wojen i schyłku epoki człowieka. U podstaw warsztatu leży przekonanie, że analiza literackich przedstawień przyrody może stanowić jeden z wielu sposobów zwiększania świadomości ekologicznej, a tworzenie nowych, alternatywnych narracji ma potencjał zmieniania świata. W ramach tego wydarzenia osoby uczestniczące wspólnie praktykują nowe sposoby czytania, wysuwając na pierwszy plan relacje pomiędzy istotami ludzkimi, a ich środowiskiem naturalnym. Osoby uczestniczące zastanawiają się, jak zwierzęta odnajdują się w świecie urządzonym przez nas, niekoniecznie z myślą o nich i dyskutują o ich potrzebach – zwłaszcza wolności i niezależności. Wspólnie szukają zarazem przestrzeni emancypacji, które stwarza im literatura i które przynoszą doświadczenie nieszczelnej wspólnoty, skłaniają, by wynajdywać ją wciąż na nowo. Przyglądają się temu, co poza – poza wydeptanymi ścieżkami interpretacyjnymi, poza utartymi przekonaniem na temat naszej relacji z przyrodą, poza człowiekiem.

WYSTAWA

24 i 24 maja 2024 (piątek i sobota)

Maria Mencwel

Absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

Maria Mencwel, artystka, projektantka, autorka tekstów porusza w swojej wystawie Solastalgia temat współistnienia ludzi z istotami poza-ludzkimi i ich wspólnego odczuwania niepokoju związanego z kondycją świata. Inspirowane teoriami z szeroko pojętej dziedziny humanistyki środowiskowej, takimi jak ontologia zwrócona ku przedmiotom, hydrofeminizm, ciemna ekologia, obrazy nie pokazują niszczonej planety, a raczej relacje między zamieszkującymi ją istotami, traktując je wszystkie: ludzi, zwierzęta i przedmioty – z jednakową uwagą i czułością. Artystka przekłada to, co czyni człowieka ludzkim – duchowość, emocje, wspólnotowość – na świat zwierząt, roślin i przedmiotów. Eksploruje i spekuluje na temat niedostępnego, obcego dla człowieka życia istot poza-ludzkich. Podgląda, bada i dokumentuje. Wydobywa metaforyczne znaczenie zjawisk związanych ze zmianami klimatycznymi.

Wystawa prezentuje reprodukcje w skali rzeczywistej dziewięciu obrazów olejnych Marii Mencwel będących częścią jej dyplomu magisterskiego, obronionego w 2024 roku na Wydziale Grafiki na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.